

REGISTER TIYANG NGRUMPUT ING DHUSUN NGANGKRUK, DESA PILANGREJO, KECAMATAN NGLIPAR, KABUPATEN GUNUNG KIDUL

REGISTER THE SEEKERS OF FODDER GRASS IN NGANGKRUK, PILANGREJO VILLAGE, NGLIPAR DISTRICT, GUNUNGKIDUL REGENCY

Dening: Dian Wulandari, Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta, dianwulandarinada@gmail.com

Sarining Panaliten

Panaliten menika gadhahi ancas kangge ngandharaken (1) *register* ingkang dipunginakaken dening tiyang ngrumput (2) wujud *register* ingkang dipunginakaken dening tiyang ngrumput (3) *fungsi register* ingkang dipunginakaken dening tiyang ngrumput. Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. Panaliten menika migunakaken cara *observasi*, nyemak, wawan rembag, saha *dokumentasi* kangge ngempalaken data. *Analisis* data ingkang dipunginakaken inggih menika *analisis deskriptif*. *Uji validitas* wonten panaliten menika migunakaken *trianggulasi sumber*, dene uji reliabilitas migunakaken *trianggulasi teori*. Asiling panaliten wonten ing *register* tiyang ngrumput ing Dhusun Ngangkruk wonten 38 register. Saking 38 data register kasebat lajeng dipunpanthapantha adhedhasar: piranti ngrumput, kahanan piranti ngrumput, cara ngandhepaken piranti ngrumput, caranipun ngrumput, jinising rumput, caranipun nata rumput, papan ngrumput, kahanan papan ngrumput, kathahipun rumput, caranipun mbekta rumput, caranipun nyukakaken pakan dhateng sapi kaliyan menda, sisaning pakan sapi kaliyan menda. Saking menika saged dipunpendhet dudutan bilih tiyang ngrumput migunakaken tembung-tembung mligi, tembung-tembung mligi kasebat gadhah makna saha fungsi piyambak.

Pamijining tembung: register, tiyang ngrumput, dhusun Ngangkruk.

Abstract

This study is aimed to describe: 1) registers used by the seekers of fodder grass, 2) form of registers used by the seekers of fodder grass, 3) the function of the register is used by the seekers of fodder grass. This research is the descriptive research. In this study data collection using the techniques of: observation, interviews and documentation. The data describe by descriptive analysis techniques. To test the validity used triangular sources, whereas the reliability test using triangular theory. the register found in grass seekers register research in the hamlet of Ngangkruk, found 38 registers the register found in grass seekers register research in the hamlet of Ngangkruk, found 38 registers. Of the 38 registers are then divided into the type tool is looking for grass, the condition of the instrument, the way sharp tool, how to find grass, grass types, how to organize grass, where looking for grass, grass conditions, how to bring the grass, how to give feed to cows and goats, cows and goats eat the leftovers. From this description it can be concluded that grass-seekers using the register, a register used pun has its own form and function.

Keywords: registers, fodder grass.

PURWAKA

Dhusun Ngangkruk menika salah satunggaling tlatah ingkang wonten ing Dhusun Ngangkruk, Desa Pilangrejo, Kecamatan Nglipar, Kabupaten Gunungkidul. Padamelan ingkang pokok wonten ing Dhusun Ngangkruk inggih menika olah tetanen, amargi saben kulawarga gadhah sabin saha tegal piyambak-piyambak. Kajawi tetanen, masarakat ing dhusun

Ngangkruk ugi miyara raja kaya kados lembu kaliyan menda.

Raja kaya ingkang dipunpiyara dening masarakat menika mesthi kemawon mbetahaken pakan. Anggenipun pados pakan menda kaliyan sapi, dening masarakat ing Dhusun Ngangkruk dipunsebat ngrumput. Kagiyatan ngrumput menika sampun dados paamelan ingkang pokok amargi, saking 151 KK sedayanipun miyara raja

kaya, awit saking menika ngrumput boten saged

Kangge pawicantenan, para tiyang ngrumput migunakaken tembung mligi ingkang gayut kaliyan padamelan ngrumput. Tuladha tembung mligi ingkang dipunginakaken kados kolek, dijuju, nyusruk, lsp. Tembung-tembung mligi kasebat gadhah wujud, *fungsi*, saha makna piyambak-piyambak.

Ngolek wonten ing pedamelan tiyang ngrumput ing Dhusun Ngangkruk, tegesipun nglandhepaken arit utawi cengkron ngginakaken wungkal ingkang sampun alit, ingkang dipunsebat *kolek*. *Dijuju* tegesipun nglebetaken rumput wonten ing kranjang ngginakaken arit, inggih menika kanthi cara rumput dipuntekuk ngginakaken arit lajeng dipunlebetaken.

Saking tuladha tembung-tembung ingkang mligi kasebat, boten saben tiyang mangretos tegesipun, utaminipun ingkang boten nyambut damel ngrumput utawi tiyang saking dhaerah sanes. Boten mangretosipun tembung-tembung mligi ingkang wonten ing padamelan ngrumput ing dhusun Ngangkruk menika, dados dhasar anggenipun naliti panaliten menika.

Tembung mligi kasebat kalebet variasi basa inggih menika *register*. *Variasi* basa utawi *ragam* basa mungguh bakuning bab ingkang dipunrembag wonten ing *Sosiolinguistik* (Chaer&Leonie, 1995:80). Variasi basa adhedhasar ginanipun menika ingkang dipunsebat *register* (Nababan (lumantar Chaer&Leonie, 2004:68). *Register* adhedhasar ginanipun gayut kaliyan basa dipunginakaken kangge menapa utawi padamelan menapa. *Register* menika dipunginakaken dening

uwal saking masarakat ing Dhusun Ngangkruk.

kelompok masarakat ingkang bidang padamelanipun sami, saking menika saben padamelan gadhah tembung mligi ingkang boten wonten ing padamelan sanesipun. Panaliten menika badhe ngrembag prakawis tembung saha wujud tembung mligi (*register*) kaliyan *fungsi* saben-saben tembung mligi ingkang wonten ing padamelan tiyang ngrumput.

Adhedhasar andharan dhasaring panaliten saha wosing panaliten, pramila panaliten menika badhe ngrembag,

- Menapa kemawon *register* ingkang wonten ing padamelan tiyang ngrumput?
- Menapa kemawon wujudipun *register* wonten ing padamelan tiyang ngrumput?
- Menapa kemawon *fungsi*ipun *register* wonten ing padamelan tiyang ngrumput?

Register miturut *Register* miturut Adisumarto (lumantar Murtono 1984:2) inggih menika *variasi basa* adhedhasar panganggenipun. Tegesipun, *register* menika basa ingkang dipunginakaken wonten ing wekdal tartamtu saha dipuntemtokaken kaliyan *konteks situasi* kados, menapa ingkang dipuntindakaken, kalih sinten saha ngginakaken sarana menapa. Wonten ing pamanggih sanesipun, *register* inggih menika tembung-tembung ingkang sambet kaliyan *bidang* padamelan utawi *kelompok sosial* Wardhaugh (lumantar Listyorini, 2002:3).

Kados ingkang dipunandharaken dening Adhisumarto ing nginggil, bilih *register* menika dipuntemtokaken adhedhasar konteks situasinipun. *Konteks* inggih menika papan panggenan wontenipun teks tegesipun, *konteks*

menika *istilah* ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken sedaya kahanan, boten namung lingkungan tutur (*verbal*) ananging ugi kahanan papan *teks* dipuntuturaken Malinowski (lumantar Halliday&Hasan, 1992).

Miturut Dell Hymes (lumantar Caer&Leoni 2004), peristiwa tuturan kedah njangkepi 8 *komponen* ingih menika ingkang dipunsingkat *SPEAKING*, a). S: papan saha kahanan, b) P: sedaya tiyang ingkang wonten ing tuturan, c). E: asiling pawicantenan, d). A: pesan/amanat, e). K: cara pawicantenan, f). I: srana pawicantenan, g). N: norma pawicantenan, g). G: jinis pawicantenan.

Ragam basa adhedhasar ing panganggenipun basa dipunwastani *register* (Alwasilah, 1993:53). Miturut Aslinda (2007:19) *register* gayut kaliyan basa dipunginakaken kangge kagiyatan menapa. *Variasi basa* ingkang dipunsababaken awit saking *sifat-sifat khas* kebetahan panganggenipun dipunsebat *register*. Tuladhanipun: basa khotbah, basa pidato, basa do'a, basa lawak, lsp (Suwito, 1982:20). Tegesipun, sedaya basa ingkang dipunginakaken kangge kabetahan tartamtu menika dipunsebat *ragam* utawi *register*.

Register miturut Rochayah&Djamil (1995:67) inggih menika *ragam* basa miturut panganggenipun, tegesipun *register* menika kangge nedahaken kagiyatan menapa ingkang nembe dipuntindakaken. Jumbuh kaliyan pamanggihipun M.A.K. Halliday & Hasan (1994:56) ingkang ngandharaken bilih *register* inggih menika basa ingkang dipunginakaken miturut menapa ingkang nembe dipuntindakaken saha sifat kagiyatanipun kados pundi. Pramila,

tiyang gesang boten namung ngginakaken setunggal *register*, amargi *register* nedahaken proses sosial ingkang maneka warni saking kagiyatan sosial ingkang dipuntindakaken saben tiyang.

METODE PANALITEN

Desain panaliten ingkang dipunginakaken inggih menika panaliten *deskriptif*. Panaliten *deskriptif* inggih menika panaliten ingkang gadhah ancas kangge paring gambaran kahanan saha kadadosan ingkang wonten ing masarakat (Suryabrata, 2012:76). *Data register* ingkang awujud tembung saha *frasa* dipunpendhet rikala tiyang ingkang pados rumput menika nembe ngrumput. *Sumber* data wonten ing panaliten menika inggih menika “basanipun tiyang ngrumput” ingkang gayut kaliyan padamelan ngrumput.

Human instrument saha wawanrembag dados piranti ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten menika. Inggih menika wonten ing proses ngempalaken data panaliti dados piranti utami kangge ngempalaken data (Ghony&Almansur, 2012:95). Miturut Siswantoro (2014:71) panaliti dados *human instrument*, inggih menika kanthi ancas panaliti piyambak ingkang dados piranti anggenipun ngempalaken data. Anggenipun ngempalaken data ngginakaken cara nyemak, wawan rembag, saha *dokumentasi*.

Sasampunipun data dipunkempalaken salajengipun inggih menika dipunanalisis, anggenipun deskriptif. *Metode deskriptif* inggih menika bilih panaliten dipuntindakaken namung adhedhasar saking kasunyatan-kasunyatan

ing kang dipunginakaken dening panutur, saengga ing kang dipuncathet inggih namung basa ing kang asring dipunginemaken saha dipunandharaken kanthi sawontenipun (Sudaryanto, 1986:62).

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

Data ing kang dipunpangguhaken menika saking mapinten-pinten prakawis ing kang gayut kaliyan ngrumput. Prakawis-prakawis kasebat inggih menika saking piranti ngrumput, kahanan piranti ngrumput, caranipun nglandhapkan piranti ngrumput, caranipun ngrumput, jinising rumput, caranipun nata rumput, papan ngrumput, kahanan papan ngrumput, kathahipun rumput, caranipun mbekta rumput, caranipun nyukakaken pakan dhateng sapi kaliyan menda, sisaning pakan sapi kaliyan menda.

1. Piranti Ngrumput

Kolek

Salah satunggaling *register* ing kang wonten ing perangan piranti ngrumput inggih menika *kolek*. Tuladha panganggening tembung kolek kados tuturan wonten ing konteks ngandhap menika,

Tuturan menika dipuntuturaken rikala tanggal 21 Februari 2018, jam 14.00 wonten ing alas ing kang sepi, 2 ibu-ibu inggih menika Ibu Payem kaliyan Ibu pawicantenan. Ibu Jumi badhe ngampil kolek kaliyan Ibu Payem. Pramila, kanthi suanten ing kang radi seru Ibu Jumi nyuwun pirsu dhateng Ibu Payem mbekta kolek menapa boten.

Tiyang Ngrumput : “Nggawa **kolek** ora yu? Aritku wis ora empan”

Ukara “nggawa **kolek** ora yu? Aritku wis ora empan” menawi dipun*analisis konteks*ipun

pramila: S: alas, 21 februari 2018 suasana santai, P: Ibu Payem&Ibu Jumi, E: supados saged nyambut kolek, A: ngandharaken bilih arit sampun boten empan pramila ngampil kolek, K: tinarbuka saha santai, I: ragam lisan, N: sopan, G: pawicantenan ing kang cekak.

Adhedhasar *analisis konteks* kasebat, kolek kalebet register tiyang ngrumput amargi sampun njangkepi sedaya komponen. *Kolek* menika salah satunggaling piranti ing kang dipunginakaken kangge nglandhepaken arit utawi cengkong ing kang kadamel saking wungkal utawi grenda ing kang sampun alit.

Tembung kolek awuju tembung tunggal/lingga, amargi sampun boten saged kaperang dados satuan lingual ing kang langkung alit. Adhedhasar tuturan kasebat, kolek kalebet fungsi informasi, amargi saking tuturan menika ngewrat informasi bilih kolek menika piranti ing kang dipunginakaken kangge nglandhepaken piranti ngrumput.

2. Kahanan Piranti Ngrumput

Tempak

Tempak menika salah satunggaling, *register* ing kang kapanggihaken saking kahanan piranti ngrumput.

Tuturan menika dipuntuturaken Ibu Payem rikala tanggal 27 Februari 2018 wonten ing griyanipun Ibu Payem. Tuturan menika dipuntuturaken rikala Ibu Payem badhe ngasah aritipun.

Ibu Payem : “aritku gur **tempak**, dinggo ngegres simbok terus iki mesthi”

Analisis konteksipun inggih menika, S: griyanipun Ibu Payem suasana radi jengkel, P: Ibu Payem&Dian, E: supados tiyang sanes

magretos bilih aritipun tempak, A: ngandharaken kahanan arit kanthi suasana ingkang radi jengkel, K: tinarbuka, I: ragam lisan, N: tinarbuka amargi sampun tepang raket, G: pawicantenan ingkang cekak.

Tempak inggih menika kahanan piranti ngrumpit sabibaripun dipunginakaken kangge ngrumpit ingkang boten empan. Titikan arit ingkang tempak menika wonten ing perangan lelandheping arit kados mbalik sekedhik wesinipun. Tembung tempak awujud tembung tunggal saha kalebet *fungsi personal* kaliyan *informasi*. *Personal* saking suasana ibu Payem ingkang jengkel, dene *informasi* saking tuturan ingkang ngewrat informasi bilih tempak menika boten empan, tempak asring dipunsababaken awit saking asring dipunginakaken kangge ngegres.

3. Caranipun Nglanthebaken Piranti Ngrumpit

Ngasah

Tuladha panganggening tembung ngasah kados, Tuturan menika dipuntuturaken dening Ibu Payem ingkang dipunambali dening Ibu Nita saking griyanipun. Griyanipun Ibu Payem kaliyan Ibu Nita menika namung celak. Tuturan menika dipuntuturaken rikala tanggal 1 maret 2018, wonten ing griyanipun Ibu Payem. Ibu Payem : “kosik entenana dhilit agi **ngasah**”

Analisis konteksipun inggih menika, S: griyanipun Ibu Payem suasana tinarbuka, P: Ibu Payem&Ibu Nita, E: supados nengga anggenipun tindak ngrumpit, A: ngandharaken taksih ngasah, supados nengga anggenipun tindak ngrumpit. K: tinarbuka, I: ragam lisan, N:

tinarbuka amargi sampun kekancan raket, G: pawicantenan ingkang cekak.

Ngasah inggih menika salah satunggaling cara nglandhepaken piranti ngrumpit, kanthi migunakaken wungkal utawi grenda. Tembung ngasah awujud tembung *kompleks* inggih menika *prefiks hanuswara (ng-)+asah+ngasah*. saha kalebet *fungsi instrumentalis*. Kalebet fungsi instrumentalis amargi, saking tuturan menika panutur gadhah ancas supados mitra tuturipun nindakaken menapa ingkang dipunkajegaken inggih menika nengga anggenipun ngrumpit.

4. Caranipun Ngrumpit

Nyusruk

Nyusruk salah satunggaling register ingkang kapanggihaken wonten ing perangan caranipun ngrumpit, wonten ing ngandhap menika tuladha panganggening tembung nyusruk,

Tuturan menika dipuntuturaken dening Ibu Sinem minangka *narasumber register* tiyang ngrumpit rikala tanggal 21 Februari 2018 kirang langkung jam 20.00 wonten ing dalemipun Ibu Sinem ingkang sepi. Tuturan menika dipuntuturaken dhateng Dian minangka pewawan rembag *register* tiyang ngrumpit. Andharan bab ngrumpit dipunandharaken kanthi cara santai ugi tinarbuka.

Ibu Sinem : “nek **nyusruk** kae nek ketiga akeh-akehe nyusruk, nek rendeng ora”

Menawi dipunanalisis konteksipun inggih menika, S: griyanipun Ibu Sinem suasana santai, P: Ibu Sinem&Dian, E: supados pewawan rembag mangretos wekdal ingkang asring kangge nyusruk, A: ngandharaken wekdal ingkang asring kangge nyusruk, K: tinarbuka

saha santai, I: ragam lisan, N: santai ananging kanthi patrap ingkang sopan, G: pacelathon.

Nyusruk menika salah satunggaling cara ngrumput, inggih menika kanthi cara migunakaken arit ingkang sisih nginggil lajeng dipunsrusukaken wonten ing sangandhapipun rumput, utawi wonten ing pokipun. Rumput ingkang asring dipunsusruk inggih menika ingkang jinisipun mrampat wonten ing siti.

Tembung nyusruk menika awujud tembung kompleks inggih menika *prefiks hanuswara (ny-) +susruk= nyusruk*. Nyusruk adhedhasar tuturan ing nginggil kalebet fungsi informasi.

5. Jinisipun Rumput

Suket

Tuturan menika dipuntuturaken dening Ibu Payem wonten ing alas rikala tanggal 28 April 2018. Tuturan menika dipuntuturaken rikala piyambakipun badhe pados pakan kangge mendanipun, ananging rikala tindak piyambakipun mirsani rumput ingkang lemu-lemu.

Ibu Payem : “ngertia aku mau ngarit **suket**, ning rung duwe godhongan nggo pakan wedhus”

Tuturan ing nginggil menawi dipunanalisis konteksipun pramila, S: alas, P: Ibu Payem&Dian, E: supados tiyang sanes mangertos bilih Ibu Payem gadhah pepenginan ngrumput suket, A: ngandharaekn bilih pengin ngrumput suket, K: tinarbuka, I: ragam lisan, N: santai ananging patrap tetep sopan, G: pawicantenan ingkang cekak.

Tembung suket awujud tembung tunggal saha kalebet fungsi personal kaliyan informasi. Fungsi personal awit saking caritanipun Ibu Payem, dene fungsi informasi saking tuturan

ingkang ngewrat informasi bilih suket kangge sapi dene godhongan kangge menda.

6. Caranipun Ngrumput

Dijuju

Tuturan menika dipuntuturaken dening Ibu Payem rikala tanggal 25 Februari 2018 kirang langkung jam 20.00 wonten ing dalemipun Ibu Payem ingkang sepi. Tuturan menika dipuntuturaken dhateng Dian minangka pewawan rembag register tiyang ngrumput. Pangretosan bab dijuju menika dipuntuturaken kanthi tinarbuka ugi cetha dening Ibu Payem. *Ibu Payem* : “sukete **dijuju** niku disukakke teng kranjang, terus dinet ngangge arit”

Ukara “sukete **dijuju** niku disukakke teng kranjang, terus dinet ngangge arit” menawi dipunanalisis konteksipun pramila, S: griyanipun Ibu Payem suasana santai, P: Ibu Payem&Dian, E: supados pewawan rembag mangretos caranipun nata rumput ingkang dijuju, A: ngandharaken bab dijuju, K: tinarbuka saha santai, I: ragam lisan, N: santai ananging patrapipun tetep sopan, G: pacelathon.

Dijuju inggih menika salah satunggaling cara nata rumput, caranipun inggih menika rumput dipunekuk migunakaken arit lajeng dipunblesekaken wonten ing sapinggiripun kranjang. Tembung dijuju awujud tembung kompleks inggih *menika prefiks (di-) +juju=dijuju*. Dijuju kalebet *fungsi informasi*.

7. Kahanan Papan Ngrumput

Bun

Tuturan menika dening Bp. Satimin wonten ing alas rikala badhe tindak ngrumput tanggal 23 Februari 2018 kirang langkung jam 07.45. Tuturan menika dipuntuturaken dhateng Ibu Puji ingkang sampun ngrumput rumiyin. Tuturan menika dipuntuturaken kanthi raos ingkang radi bingung amargi rumputipun sami

kepleh. Tuladha panganggening tembung *bun* kados wonten ing ngandhap menika:

Tiyang ngrumput: “hoh arep ngarit turut ngendi iki, gur **bun** ngene iki”

Tuturan menika analisis konteksipun inggih menika:, S: Ing alas kanthi suasana bingung, P: Bp. Satimin&Ibu Puji, E: supados ibu Jumi mangretos bilih Bp. Satimin bingung badhe ngrumput dhateng pundi amargi bun, A: ngandharaken bingunging Bp. Satimin badhe ngrumput wonten ing pundi, K: tinarbuka, I: ragam lisan, N: akrab ananging sopan, G: pawicantenan ingkang cekak.

Bun menika kahanan ngrumput awit saking taksih enjing utawi bibar jawah, titikanipun wonten ing rumput kathah toyanipun. Bun awujud tunggal saha kalebet fungsi personal kaliyan informasi. Personal awit saking bingungipun Bp. Satimin, dene informasi saking bun menika rumput ingkang kathah toyanipun saengga tiyang ngrumput asring bingung badhe ngrumput dhateng pundi.

8. Kathahipun Rumput

Sapangkul

Tuladha panganggening tembung *sapangkul* kados wonten ing ngandhap menika:

Tuturan menika dipuntuturaken dening Ibu Payem rikala tanggal 25 Februari 2018 wonten ing griyanipun Ibu Payem. Tuturan menika dipuntuturaken dhateng Dian minangka pewawan rembag register tiyang ngrumput. Ibu Payem : “mung dipecok jres ngaten mawon lajeng diklumpukke **sapangkul** dados sebongkok mengkih ditata mantuk disukakke wedhus digandhulke”

Analisis konteksipun, S: griyanipun Ibu Payem suasana santai, P: Ibu Payem&Dian, E: supados pewawan rembag mangretos kathahipun rumput, A: ngandharaken rumput dipunpecok lajeng dipunkempalaken saking sepangkul ngantos sebongkok, K: tinarbuka saha santai, I: ragam lisan, N: sopan, G: pancelathon.

Sapangkul menika kathaipun rumput kanthi migunakaken ukuran pangkulan, saengga setunggal pangkulan menika sapangkul. Sapangkul kalebet *tembung kompleks prefiks (sa-)+pangkul+sapangkul*. Sapangkul kalebet fungsi informasi.

9. Caranipun Mbekta rumput

Digendhong

Tuturan menika dipuntuturaken dening Ibu Payem minangka narasumber register tiyang ngrumput rikala tanggal 25 Februari 2018 wonten ing griyanipun Ibu Payem. Tuturan menika dipuntuturaken dhateng Dain minangka pewawan rembag register tiyang ngrumput. Tuladha panganggening tembung *digendhong* kados wonten ing ngandhap menika: Ibu Payem : “mengkih gek **digendhong** sunggi saged”

Analisis konteksipun, S: griyanipun Ibu Payem suasana santai, P: Ibu Payem&Dian, E: supados pewawan mangretos caranipun mbekta rumput A: ngandharaken caranipunmbekta rumput K: tinarbuka saha santai, I: ragam lisan, N: sopan, G: pancelathon.

Digendhong inggih menika salah satunggaling cara mbekta rumput migunakaken jarak. Digendhong kalebet tembung kompleks prefiks (di-) saha kalebet fungsi informasi.

10. Caranipun Nyukaken Pakan Dhateng Sapi kaliyan Menda

Brukki

Tuladha panganggening tembung *brukki*

kados wonten ing ngandhap menika:

Tuturan menika dipuntuturaken dening Ibu Payem rikala tanggal 25 April 2018 wonten ing griyanipun Ibu Payem. Tuturan menika dipuntuturaken Ibu Payem dhateng garwanipun Bp. Eko.

Ibu Payem : “nggon sapi ngke wis ta **brukki** suket neh urung Pak?”

Tuturan “nggon sapi ngke wis ta **brukki** suket neh urung pak?” menawi dipunanalisis konteksipun pramila: S: griyanipun Ibu Payem, P: ibu Payem&Bp. Eko, E: pikantuk wangsulan saking mitra tutur, A: ngandharaken sapinipun sampun dipunpakan dereng, K: akrab, I: ragam lisan, N: tinarbuka anaging tetp sopan, G: pawicantenan ingkang cekak.

Brukki inggih menika caranipun nyukakaken pakan dhateng sapi, inggih menika kanthi cara rumput namung dibrukaken wonten ing konthak wadhah pakan sapi. Brukki menika awujud tembung *kompleks konfiks (di-)+bruk+(-i)= brukki*. Adhedhasar tuturan menika brukki kalebet fungsi informasi. Kalebet fungsi informasi awit saking tuturan menika ingknag ngewarat informasi bilih caranipun nyukani pakan dhateng sapi menika kanthi cara dibrukki.

11. Sisaning Pakan Sapi Kaliyan menda

Rapen

Tuladha panganggening tembung *rapen*

kados wonten ing ngandhap menika:

Tuturan menika dipuntuturaken Ibu Payem rikala tanggal 26 April 2018 wonten ing griyanipun Ibu Payem. Tuturan menika dipuntuturaken dhateng

Ibu Sinem, rikala Ibu Sinem dolan dhateng Griyanipun Ibu Payem.

Ibu Payem : “**rapen** ku nggon sapi okeh banget sedina ra diguwak wae, ngasi kesel sik njupuki”

Tuturan “**rapen** ku nggon sapi okeh banget sedina ra diguwak wae, ngasi kesel sik njupuki” menawi dipunanalisis konteksipun pramila, S: griyanipun Ibu Payem suasana radi jengkel, P: Ibu Payem&Ibu Sinem, E: supados tiyang sanes mangertos kathahipun rapen ingkang dipunpendheti Ibu Payem ngantos piyambakipun sayah, A: ngandharaken bilih rapenipun kathah sanget, K: tinarbuka, I: ragam lisan, N: tinarbuka, G: pawicantenan ingkang cekak.

Rapen menika awujud tembung tunggal, awit saking boten saged dipunperang dados satuan lingual ingkang langkung alit malih. Rapen adhedhasar tuturan kasebat kalebet fungsi personal kaliyan informasi.

PANUTUP

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan ingkang sampun dipunandharaken wonten ing bab IV, pramila saged dipunpendhet dudutan bilih wonten ing padamelan tiyang ngrumput ing Dhusun Ngangkruk, Desa Pilangrejo, Kecamatan Nglipar, Kabupaten Gunungkidul wonten mapinten-pinten *register*, wujud *regiter*, kaliyan *fungsi register*.

Adhedhasar asiling panaliten menika, pramila panaliten menika dipunkajengaken saged nambah seserepan ugi kangge bahan acuan saha pedomon dhumateng para pamaos saha panaliten ing salajengipun ingkang badhe naliti bab *register*. Dene wonten ing *ranah pendidikan*

dipunkajengaken saged kangge *sumber* pranatan materi ajar mliginipun bab kawruh basa.

Panaliten menika namung winates naliti bab *register* tiyang ngrumput ing Dhusun Ngangkruk, Desa Pilangrejo, Kecamatan Nglipar, Kabupaten Gunungkidul. Salajengipun saged dipuntindakaken panaliten bab *register* boten namung ingkang gayut kaliyan padamelan tiyang ngrumput, kadosta *register* piranti masak wonten ing dhaerah tartamtu. *Subjek kajiannipun* saged ugi boten namung winates wujud kaliyan *fungsi register*, saged sanesipun kadosta tegesipun *register*, lsp. Asiling panaliten menika ugi dipunkajengaken saged kangge tetandhingan utawi *referensi* kangge panaliti sanes ingkang panalitenipun sejinis ananging ngginakaken cara ingkang beda.

KAPUSTAKAN

- Alwasilah, A.Chaedar. (1993). *Pengantar Sosiologi Bahasa*. Bandung: Angkasa.
- Aslinda. (2007). *Pengantar Sociolinguistik*. Bandung: PT Rineka Aditama.
- A.Chaer & Agustina. (2004). *Sociolinguistik Perkenalan Awal*. Jakarta: PT Rineka Cipta.
- A.Chaer & Agustina. (1995). *Sociolinguistik Suatu Pengantar*. Jakarta: PT Rineka Cipta.
- Ghony & Almanshur. (2012). *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Yogyakarta: Ar Ruzz Media.
- Listyorini, Arin. (2002). *Bahasa dan Sastra Indonesia Menuju Peran Transformasi Sosial Budaya Abad XXI*. Yogyakarta: Gama Media.
- M.A.K. Halliday & Hasan. (1994). *Bahasa, Konteks, dan Teks: Aspek-aspek bahasa*

dalam pandangan semiotik sosial. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.

Sudaryanto. (1986). *Metode Linguistik Bagian Pertama ke Arah Memahami Metode Linguistik*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.